
Editörler

Prof. Dr. Esra Dereli - Doç. Dr. Güneş Salı

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE GELİŞİM

Yazarlar

Prof. Dr. Esra Dereli
Doç. Dr. Güneş Salı
Doç. Dr. Kazım Biber
Doç. Dr. Meral Taner Derman
Doç. Dr. Müge Yurtsever Kılıçgün
Doç. Dr. Suat Kol
Dr. Öğr. Üyesi Elif Mercan Uzun
Dr. Öğr. Üyesi F. Betül Şenol
Dr. Öğr. Üyesi Munise Duran
Öğr. Gör. Dr. Deniz Ekinci Vural
Öğr. Gör. Dr. Vahide Yiğit Gençten
Öğr. Gör. Ufuk Kandaz
Nilüfer Yiğit

Erken Çocukluk Döneminde Gelişim

Editörler : Prof. Dr. Esra Dereli - Doç. Dr. Güneş Salı

ISBN : 978-625-7825-65-8
Baskı : Assum Basım ve Mücellit
Basım Sayısı : 1.Baskı, 2022

©Tüm Hakları Saklıdır. Bu kitabın bütün hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Dereli, Esra - Salı, Güneş

Erken Çocukluk Döneminde Gelişim / Editörler : Esra Dereli - Güneş Salı

1.Basım. XIV + 394 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN : 978-625-7825-65-8

1.Çocukluk kuramları, 2.Çocukların gelişim alanları, 3.Gelişimin desteklenmesi

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

Erken Çocukluk Döneminde Gelişim

Editörler :

Esra Dereli / *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
Güneş Salı / *Yozgat Bozok Üniversitesi*

Bölümler ve Yazarlar

1.Bölüm:

Vahide Yiğit Gençten / *Adıyaman Üniversitesi*

2.Bölüm:

Deniz Ekinci Vural / *Dokuz Eylül Üniversitesi*

3.Bölüm:

Elif Mercan Uzun / *Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi*
Nilüfer Yiğit / *Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi*

4.Bölüm:

Müge Yurtsever Kılıçgün / *Erzincan B. Yıldırım Üniversitesi*

5.Bölüm:

Güneş Salı / *Yozgat Bozok Üniversitesi*

6.Bölüm:

Suat Kol / *Sakarya Üniversitesi*

7.Bölüm:

Kazım Biber / *Balıkesir Üniversitesi*

8.Bölüm:

Munise Duran / *İnönü Üniversitesi*

9.Bölüm:

Esra Dereli / *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*

10.Bölüm:

Fatma Betül Şenol / *Afyon Kocatepe Üniversitesi*

11.Bölüm:

Meral Taner Derman / *Bursa Uludağ Üniversitesi*

12.Bölüm:

Ufuk Kandaz / *Karadeniz Teknik Üniversitesi*

ÖNSÖZ

Erken çocukluk dönemi hayatımıza ilk adımlarımızı attığımız dönem olmakla birlikte hayatımızın şekillenmesinde oldukça önemli bir yer sahiptir. Bu dönemdeki çocukların ilgi, gereksinimleri olduğu kadar gelişimsel özelliklerini tamamlanması için bir takım gelişimsel görevleri mevcuttur. Erken çocukluk dönemindeki çocuklar fiziksel, psiko-motor, bilişsel, dil, sosyal, duygusal, duyu ve öz bakım becerilerinin gelişimlerinin önemli bir kısmını tamamlamaktadırlar. Bu gelişim özelliklerini kazanma süreçlerinde ebeveyn, öğretmen, kardeşler, bakıcı gibi pek çok kişiye ihtiyacı vardır. Çocuğun çevresinde bulunan bireylerin davranış ve tutumları çocukların gelişim sürecinde etkilidir. Ebeveynler, öğretmenler ve çocuğun çevresinde iletişim halinde olan bireyler çocukların gelişimlerini desteklemek, gelişimsel görevlerini en iyi şekilde tamamlamaları ve öğrenmelerine destek olabilmeleri için çocukların gelişim alanlarına göre özelliklerini ve neler yapabileceklerini bilmeye ihtiyaçları vardır. Erken çocukluk dönemindeki çocuklar tüm gelişim alanlarında hızlı bir ilerleme gösterirler ve her gelişim döneminde çocukların kazanmaları gereken bilgi ve beceriler farklılaşmaktadır. Erken çocukluk döneminin bir aşamasında meydana gelen aksaklık diğer dönemleri etkilemektedir. Dolayısıyla erken çocukluk döneminde bu aksaklıklar tespit edilip giderilmediği takdirde ilerleyen dönemlerde daha farklı ve güç sorunlara neden olmaktadır. Erken çocukluk dönemindeki çocukların gelişim özelliklerini bilmek çocuğumuzun normal gelişim göstermediğini belirlemeye, her gelişim döneminde desteklenmesi gereken ve ihtiyacı olan özellikleri bilmeye, öğrenme yaşantılarını planlamaya, zengin uyarıcı çevre olanakları sunmaya katkıda bulunacaktır. Erken çocukluk döneminde gelişim kitabı erken çocukluk dönemi ve özellikleri, gelişimle ilgili temel kavramlar, erken çocukluk gelişimine temel olan düşünürler, erken çocukluk dönemi ile ilgili gelişim kuramları, erken çocukluk döneminde duygusal ve fiziksel gelişim, erken çocukluk döneminde motor gelişim, erken çocukluk döneminde bilişsel gelişim, erken çocukluk döneminde dil gelişimi, erken çocukluk döneminde sosyal gelişim, erken çocukluk döneminde duygusal gelişim, erken çocukluk döneminde kişilik gelişimi, erken çocukluk döneminde ahlak gelişimi, erken çocukluk döneminde cinsel gelişim bölümlerinden oluşmaktadır. Erken Çocukluk Döneminde Gelişim kitabının yazılmasında katkıda bulunan

değerli meslektaşlarımıza ve kitabın organizesi ve basılmasına katkıları bulunan Lisans Yayıncılık çalışanlarına teşekkür ederiz. Ebeveynlere, öğretmenlere ve yolu bir şekilde çocukla kesişen herkese katkı sağlaması dileğiyle.

İstanbul, 2022

Editörler
Prof. Dr. Esra DERELİ - Doç. Dr. Güneş SALI

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V
Bölüm 1 Erken Çocukluk Dönemi ve Özellikleri / Vahide Yiğit Gençten	1
1.1. Erken Çocukluk Dönemleri	6
1.2. Bütün Çocuk Kavramı	6
1.3. Bireysel Farklar ve Çocuğun Gelişimine Etkisi	7
1.4. Çevre ve Çocuğun Gelişimine Etkisi	9
1.5. Erken Çocukluğun Önemi	11
1.6. Erken Çocukluk Döneminde Öğrenme	13
1.6.1. Bilmeyi Öğrenme	15
1.6.2. Yapmayı Öğrenme	16
1.6.3. Olmayı Öğrenme	19
1.6.4. Birlikte Yaşamayı Öğrenme	20
1.6.5. Kendini ve Toplumu Dönüştürmeyi Öğrenme	22
1.7. Erken Çocukluk Eğitimi	23
Yararlanılan Kaynaklar	25
Bölüm 2 Gelişimle İlgili Temel Kavramlar / Deniz Ekinci Vural	29
2.1. Gelişim	29
2.1.1. Gelişimin Temel İlkeleri	31
2.2. Gelişim Alanları	33
2.3. Gelişim Dönemleri	34
2.3.1. Bebeklik Dönemi (0-3 Yaş)	35
2.3.2. İlk Çocukluk-Oyun Dönemi (3-6 Yaş)	36
2.3.3. İkinci Çocukluk (İlkokul) Dönemi (7-11 Yaş)	37
2.3.4. Ergenlik Dönemi (12-18 yaş)	38
2.4. Gelişime Etki Eden Faktörler	39
2.4.1. Biyolojik Faktörler	39
2.4.2. Çevre	41
2.4.3. Tarihsel Zaman	42
Yararlanılan Kaynaklar	43

Bölüm 3
Erken Çocukluk Gelişimine Temel Olan Düşünürler /
Elif Mercan Uzun- Nilüfer Yiğit

45

3.1. John Locke	45
3.2. Jean Jacques Rousseau	46
3.3. Johan Heinrich Pestalozzi	48
3.4. Friedrich Wilhelm Froebel	48
3.5. John Dewey	50
3.6. Maria Montessori	51
3.7. Olgunlaşma Kuramı	55
3.8. Davranışçı Kuram	55
3.9. Bilişsel Gelişim Kuramı	60
3.9.1. Piaget'in bilişsel gelişim dönemleri	63
3.10. Sosyokültürel Gelişim Kuramı	69
3.11. Bilgiyi İşleme Kuramı	72
3.12. Psikoanalitik Kuram	74
3.13. Psikososyal Gelişim Kuramı	78
3.14. Ekolojik Sistemler Kuramı	80
Yararlanılan Kaynaklar	83

Bölüm 4
Erken Çocukluk Döneminde Duyusal ve Fiziksel Gelişimi /
Müge Yurtsever Kılıçgün

89

4.1. Duyu Gelişimi	89
4.1.1. Duyu Sisteminin Genel Özellikleri	89
4.1.2. Duyu Sisteminin Gelişimi	91
4.1.3. Duyu Sisteminin Gelişiminde Beyin Esnekliğinin Önemi	92
4.1.4. Duyusal Bütünleşme Teorisine Göre Duyusal Gelişim	94
4.1.5. Duyu Sisteminin Öğrenme Üzerindeki Etkileri	97
4.1.5.1. Denge sistemi	100
4.1.5.2. Dokunsal Sistem	100
4.1.5.3. Beden Farkındalığı Sistemi	101
4.1.5.4. Görsel Sistem	102
4.1.5.5. İşitme Sistemi	103
4.1.6. Duyu Sistemlerinde Aşırı Uyarılma	103
4.2. Fiziksel Gelişim	104
4.2.1. Büyüme Desenleri	104
4.2.2. Fiziksel Gelişimin Değerlendirilmesi	109
4.2.2.1. Büyüme Eğrileri	109
4.2.3. Motor Becerilerin Edinimi	117

4.2.3.1. Kaba Motor Beceriler	118
4.2.3.2. İnce Motor Beceriler	118
4.2.4. Beyin Gelişimi	120
4.2.5. Fiziksel Gelişimi Etkileyen Faktörler	121
Yararlanılan Kaynaklar	123

Bölüm 5

Erken Çocukluk Döneminde Motor Gelişimi / Güneş Salı

133

5.1. Motor Gelişimin Tanımı ve Önemi	133
5.2. Motor Gelişimle İlgili Tanımlar ve Kavramlar	136
5.3. Motor Gelişim Alanları	138
5.3.1. Büyük Kas Motor Gelişimi	138
5.3.2. Küçük Kas Motor Gelişimi	139
5.4. Motor Yetenekler	139
5.4.1. Dikkat	140
5.4.2. Kuvvet	140
5.4.3. Denge	141
5.4.4. Tepki Hızı	142
5.4.5. Eş Güdüm (Koordinasyon)	142
5.4.6. Esneklik	142
5.5. Gallahue Motor Gelişim Kuramı	143
5.6. Motor Gelişim Dönemleri	146
5.6.1. Refleksif Hareketler Dönemi	146
5.6.1.1. Birincil (İlkel) Refleksler	147
5.6.1.2. Duruşa İlişkin Refleksler	148
5.6.2. İlkel Hareketler Dönemi	148
5.6.3. Temel Hareketler Dönemi	150
5.6.4. Özelleşmiş Hareket Dönemi (Sporla İlişkili Hareketler)	154
5.6.4.1. Geçiş Evresi	155
5.6.4.2. Uygulama Evresi	155
5.6.4.3. Yaşam Boyu Kullanma Evresi	156
5.7. Motor Gelişimi Etkileyen Faktörler	156
5.7.1. Bireysel Faktörler	156
5.7.2. Çevresel Faktörler	158
5.7.3. Fiziksel Görev Faktörleri	159
5.8. Erken Çocukluk Döneminde Motor Gelişimin Değerlendirilmesi	160
5.8.1. Bruininks-Oseretsky Motor Yeterlik Testi	160
5.8.2. Temel Hareket Modelleri Değerlendirme Ölçeği	161
5.8.3. Temel Motor Becerilerinin Gelişimsel Sıra Envanteri	161

5.8.4. Temel Motor Yetenek Testi – Yenilenmiş	162
5.8.5. Motor Performans Testi	162
5.8.6. Büyük Kas Motor Gelişim Testi	162
5.8.7. Okul Öncesi Çocukların Motor Performansları Değerlendirme Testi	163
5.8.8. Bayley-III Bebek ve Çocuk Gelişimi Değerlendirme Ölçeği	163
5.8.9. Ohio State Üniversitesi Büyük Kas Motor Gelişim Değerlendirmesi	164
5.8.10. Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol Listesi	165
5.8.11. Denver Gelişimsel Tarama Testi II	165
5.8.12. Nörosensori Motor Değerlendirme Anketi	166
5.8.13. Ankara Gelişim Tarama Envanteri	166
5.8.14. Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracı	166
5.9. Erken Çocuklukta Motor Gelişimin Desteklenmesi	167
Yararlanılan Kaynaklar	174

Bölüm 6	179
Erken Çocukluk Döneminde Bilişsel Gelişimi / Suat Kol	

6.1. Temel Kavramlar	179
6.1.1. Bilişsel Gelişimin Önemi	180
6.2. Bilişsel Gelişim Kuramları	180
6.2.1. Bilgiyi İşleme Kuramı	181
6.2.1.1. Bilişsel Süreçler	182
6.2.1.2. Bellek ve Bellek Türleri	183
6.2.2. Jean William Fritz Piaget (1896-1980)	186
6.2.2.1. Temel Kavramlar	186
6.2.2.2. Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı	189
6.2.3. Lev Semyonovich Vygotsky (1896-1934)	195
6.2.3.1. Vygotsky'in Sosyokültürel Gelişim Kuramı	196
6.2.3.2. İşbirlikli Öğrenme	199
6.2.3.3. Yakınsal/k Gelişim Alanı (Zone of Proximal Development)	199
6.2.3.4. Yapı İskelesi (Scaffolding)	200
6.2.4. Jerome Seymour Bruner (1915-2016)	201
6.2.4.1. Bruner'in Bilişsel Gelişim Kuramı	202
6.3. Erken Çocuklukta bilişsel Gelişimin Desteklenmesi	205
Yararlanılan Kaynaklar	206

Bölüm 7
Erken Çocukluk Döneminde Dil Gelişimi / Kazım Biber **213**

7.1. Dil Gelişimi	213
7.2. Dilin Bileşenleri	215
7.2.1. Fonoloji	216
7.2.2. Morfoloji	217
7.2.3. Söz Dizimi	218
7.2.4. Anlam Bilgisi	219
7.2.5. Kullanım Bilgisi	220
7.3. Dil Gelişim Kuramları	222
7.3.1. Davranışçı Kuram	222
7.3.2. Doğuşancı Kuram	225
7.3.3. Sosyal Öğrenme Kuramı	227
7.3.4. Bilişsel Kuram	227
7.3.5. Pragmatik Kuram	230
7.3.6. Etkileşimci Kuram	230
7.4. Dil Kullanımındaki Evreler	231
7.4.1. Konuşma Öncesi Dönem (Ağulama Evresi 0-12 Ay)	232
7.4.1.1. Yeni Doğan Dönemi (Ağlama / 0-2 Ay)	232
7.4.1.2. Gııldama Dönemi (2-3 Ay)	233
7.4.1.3. Mırıldanma Dönemi (3-6 ay)	233
7.4.1.4. Mırıldanmanın Tekrarı Dönemi (6-9 Ay)	234
7.4.1.5. Başkalarının Seslerini Taklit Dönemi (9-12 ay)	235
7.4.2. Konuşma Dönemi	235
7.4.2.1. Ses, Sözcük Dönemi (9-12 ay)	236
7.4.2.2. Tek Sözcük Dönemi (12-18 ay)	236
7.4.2.3. İki Sözcüklü İfadeler Dönemi (18-24 ay)	237
7.4.2.4. Üç ve Daha Fazla Sözcüklü İfadeler (İlk Gramer Dönemi 2-3 Yaş)	237
7.4.2.5. Gramer Kurallarına Uygun Konuşma Dönemi (3-6 Yaş)	238
7.5. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler	239
7.6. Dil Gelişimini Destekleme Stratejileri	242
Yararlanılan Kaynaklar	245

Bölüm 8
Erken Çocukluk Döneminde Sosyal Gelişim / Munise Duran **249**

8.1. Temel Kavramlar	249
8.2. Sosyal Gelişim Kuramları	251
8.2.1. Etoloji Kuramı ve Bağlanma Teorisi	251

8.2.2. Psikoanalitik Kuram	254
8.2.2.1. Psikoseksüel Kuram	255
8.2.2.2. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı	258
8.2.3. Ekolojik Sistemler Kuramı	262
8.2.4. Sosyal Öğrenme Kuramı ve Albert Bandura	263
8.2.5. Sosyokültürel Kuram ve Lev Semenoviç Vygotsky	265
8.3. Sosyal Gelişime Etki Eden Unsurlar	268
8.3.1. Ailenin Rolü	268
8.3.2. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Rolü	271
8.3.3. Oyunun Rolü	272
8.3.4. Akran İlişkilerin Rolü	273
Yararlanılan Kaynaklar	276

Bölüm 9
Erken Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim / Esra Dereli

279

9.1. Erken Çocuklukta Duygusal Gelişimin Tanımı ve Önemi	279
9.2. Duygusal Gelişimle İlgili Temel Kavramlar	281
9.3. Duygunun Tanımı ve Özellikleri	283
9.3.1. Duyguların Görevleri	284
9.4. Duygusal Gelişim	285
9.4.1. Erken Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim	286
9.4.1.1. Bebeklik Döneminde Duygusal Gelişim	286
9.4.1.2. İlk Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim	288
9.4.1.3. Okul Döneminde Duygusal Gelişim	289
9.5. Duygusal Gelişim Kuramları	290
9.5.1. Etolojik Kuramlar	290
9.5.1.1. Bağlanma Kuramı	291
9.5.2. Psikodinamik Modeller	296
9.5.2.1. Ayrışma/ Bireleşme Kuramı	296
9.5.2.2. Psikoseksüel Kuram	298
9.5.2.3. Psikososyal Gelişim Kuramı	299
9.5.3. Davranışçı Kuramlar	299
9.5.4. Sosyal Öğrenme Kuramı	300
9.5.5. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi	300
9.5.6. Bilişsel Farklılık Teorisi	301
9.6. Duygusal Yetkinlik ve Duygusal Yetkinliğin Bileşenleri	301
9.6.1. Duyguları Tanıma	301
9.6.2. Duyguları İfade Etme	302
9.6.3. Duyguları Anlama Becerisi	303
9.6.4. Duygu Düzenleme	303
9.6.5. Duygu Sosyalizasyonu (Duygu Sosyalleştirme)	304

9.7. Erken çocuklukta Görülen Başlıca Duygusal Problemler	305
9.8. Erken Çocuklukta Duygusal Gelişimle İlgili Alanlar	306
9.9. Erken Çocuklukta Duygusal Gelişimin Desteklenmesi	307
Yararlanılan Kaynaklar	310

Bölüm 10

Erken Çocukluk Döneminde Kişilik Gelişimi / F.Betül Şenol

315

10.1. Kişilik	315
10.1.1. Kişiliğin Boyutları	316
10.1.2. Mizaç	317
10.1.3. Karakter	318
10.2. Erken Çocuklukta Kişilik Gelişimi Kuramları	319
10.2.1. Psikoanalitik Kuram	320
10.2.1.1. Topoğrafik Kişilik Kuramı	320
10.2.1.2. Yapısal Kişilik Kuramı	321
10.2.1.3. Psikoseksüel Teori	322
10.2.2. Psikososyal Gelişim Kuramı	325
10.2.2.1. Psikososyal Gelişim Dönemleri	325
10.2.3. Bireysel Psikoloji Kuramı	328
10.2.4. Kişilerarası İlişkiler Kuramı	330
10.2.5. Biyoloji Temelli Faktör Analitik Ayırıcı Özellik Kuramı	333
10.3. Erken Çocukluk Döneminde Kişilik Gelişimi	335
Yararlanılan Kaynaklar	336

Bölüm 11

Erken Çocukluk Döneminde Ahlak Gelişimi / Meral Taner Derman

341

11.1. Tanımlar ve Kavramlar	341
11.2. Kuramların Ahlak Gelişimine Yaklaşımları	343
11.2.1. Psikanalitik Kuram	343
11.2.2. Davranışçı Kuram	344
11.2.3. Sosyal Öğrenme	344
11.2.4. Bilişsel Kuram	345
11.2.4.1. Piaget'e Göre Ahlak Gelişimi	345
11.2.4.2. Kohlberg'e Göre Ahlak Gelişimi	348
11.2.4.3. Dewey'e Göre Ahlak Gelişim	355
11.2.4.4. Rest'in Dört Bileşenli Ahlak Modeli	355
11.2.4.5. Carol Gilligan'a Göre Ahlak Gelişimi	356
11.2.5. Toplumsal Alan Kuramı	357

11.2.6. Ahlaki Temeller Kuramı	358
11.2.7. Ekoloji Kuramı	359
11.3. Ahlaki Gelişim Dönemleri	359
11.3.1. Bebeklik Döneminde Ahlak Gelişimi	360
11.3.2. Okul Öncesi Dönemde Ahlak Gelişimi	360
11.3.3. İlkokul Döneminde Ahlak Gelişimi	362
Yararlanılan Kaynaklar	364

Bölüm 12	369
Erken Çocukluk Döneminde Cinsel Gelişim / <i>Ufuk Kandaz</i>	

12.1. Cinsel Gelişim ve Temel Kavramlar	369
12.2. Cinsel Gelişim Kuramları	370
12.2.1. Psikoanalitik Kuramına Göre Erken Çocukluk Döneminde Cinsel Eğitim	371
12.2.1.1. Sigmund Freud'un Yaklaşımı	371
12.2.1.2. Erik Erikson'un Yaklaşımı	374
12.2.2. Bilişsel Gelişim Kuramına Göre Erken Çocukluk Döneminde Cinsel Eğitim	376
12.2.3. Öğrenme Kuramına Göre Erken Çocukluk Döneminde Cinsel Eğitim	378
12.2.4. Cinsel Şema/Cinsiyet Şemaları Kuramı	378
12.3. Cinsel Gelişimi Etkileyen Faktörler	379
12.4. Cinsel Eğitim	380
12.5. Erken Çocukluk Döneminde Cinsel Gelişim	382
12.5.1. Okulöncesi Çocukların Cinsel Eğitimi	382
12.5.2. Okulöncesi Çocukların Cinsel Gelişimi ve Eğitiminde Ailenin Rolü	383
12.5.3. Okulöncesi Çocukların Cinsel Gelişimi ve Eğitiminde Öğretmenlerin Rolü	385
12.5.4. Okulöncesi Çocuklarda Görülen Cinsel Davranışlar ve Cinsel Davranış Sorunları	387
12.6. Erken Çocukluk Döneminde Cinsellikle İlgili Sorular	389
Örnek Sorular	389
Yararlanılan Kaynaklar	392